

Ciceroni“,¹⁷ který mladé lidi středoškolského věku vybízel, aby ve svém okolí dělali průvodce po místních pamětihodnostech. Ve výsledku se tito středoškoláci cítili více začlenění do sociálního, kulturního a ekonomického života v místě svého bydliště. Porota uvedla, že „Fondo Ambiente Italiano vytvořilo úžasnou síť učitelů, památkářů a dobrovolníků, která zasáhla do života tisícovkám studentů a tím podpořila jejich aktivní občanství“. V této kategorii je třeba rovněž upozornit na anglický projekt „Heritage Schools“,¹⁸ jenž je analytický projekt Národního památkového ústavu *Památky nás baví*, který byl podpořen z NAKI a v minulém roce byl úspěšně ukončen. Stálo by za úvahu tento projekt a řadu dalších, jejichž kvality v České republice nedoceňujeme, přihlásit do mezinárodního klání o ceny nejvyšší. V evropském kontextu jsme v minulosti uspěli již několikrát, v současnosti jako bychom usnuli na vavřínech.

Pavla HLUŠIČKOVÁ

■ Poznámky

17 <http://www.europanostra.org/awards/207/>, vyhledáno 17. 6. 2016.

18 <http://www.europanostra.org/awards/209/>, vyhledáno 17. 6. 2016.

Knihovna Metodického centra moderní architektury v Brně

Metodické centrum moderní architektury v Brně je součástí brněnského územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu a sídlí v areálu prvorepublikové vily Stiassni.¹ Na podzim loňského roku otevřelo novou odbornou knihovnu. Fondy knihovny, stejně jako celé metodické centrum, se specializují na architekturu 20. století. V knihovně se nacházejí především monografie, periodika a archivní dokumenty, které jsou věnované jednotlivým stavbám české i světové moderní architektury, jejich architektům, ale i památkové péči a obnově budov postavených ve 20. století.

Základní pilíře celé knihovny představují dvě soukromé knihovny architekta Dušana Riedla a profesora Vladimíra Šlapety. Riedlův fond, uložený ve vile Stiassni, obsahuje monografie a periodika věnovaná české architektonické scéně první poloviny 20. století. Významnou část fondu tvoří i soubor brunenský z 19. a 20. století. Tyto publikace doplňuje množství titulů s problematikou panských sídel a jejich zahrad, jejichž obnově se profesně Dušan Riedl věnoval. Součástí tohoto daru byl i rozsáhlý archiv obsahující soubory dokumentů vztahující se přímo k projektům architekta Riedla, stejně jako k ostatní brněnské architektuře počátku 20. století.

Následně se knihovna metodického centra rozšířila o fond profesora Vladimíra Šlapety, který jej metodickému centru dlouhodobě zapůjčil. Stěžejní část tohoto fondu tvoří monografie a periodika věnovaná české, a zvláště pak zahraniční architektuře 20. století. Ve Šlapetově fondu se nacházejí publikace z nejrůznějších zemí světa (od Austrálie přes Asii, Evropu až po Severní Ameriku) a představují tamější moderní architekturu i její tvůrce a stavitele. Architekturu jednotlivých zemí doplňuje i bohatá fotodokumentace na diapozitivech, pořízená přímo profesorem Šlapetou. Celá fotodokumentace, stejně jako zbytek fondu, je uložena ve vile Stiassni a je zcela k dispozici badatelům.

Zmíněné fondy doplňuje několik drobnějších darů od soukromníků i českých institucí. V následujících letech bude knihovna doplňována nákupy zahraničních publikací a počítá se i s postupným pořizováním elektronických zdrojů.

Na cestě do metodického centra je rovněž 260 knih ze soukromé knihovny Adolfa Kurta Placzeka. Ten byl potomkem slavné rodiny brněnských Placzeků. Narodil se ve Vídni, kde vystudoval dějiny umění.

Po útěku před nacisty se usídlil v New Yorku, kde v letech 1960–1980 řídil Averyho knihovnu (architektonickou knihovnu Kolumbijské univerzity). Placzekova dcera Sylvia Brewdaová vloni věnovala část knih z otčovy sbírky České republice – v Českém centru v New Yorku je převzal premiér Bohuslav Sobotka. Knihy, jejichž dar vyjednal PhDr. Petr Kroupa,² jsou nyní dočasně umístěny v pražském Klementinu.

Knihovna je přístupná odborníkům i široké veřejnosti. Otevřeno má čtyři dny v týdnu (od pondělí do čtvrtka). Veškeré publikace a archivní dokumenty se půjčují výhradně prezenčně. Je nutná předchozí rezervace, a to minimálně den předem. Bez předchozího objednání je uživatelům k dispozici pouze příruční knihovna a elektronické zdroje. Zpracovaná část fondu je k nahlédnutí v on-line katalogu na stránkách <https://www.npu.cz/cs/uop-brno>. Rozsáhlejší, nezpracovaná část mohou uživatelé prostudovat prostřednictvím elektronických soupisů přímo v badatelné knihovně.

Více informací je k nalezení na uvedených webových stránkách územního odborného pracoviště v Brně. Případní zájemci mohou využít i e-mail mavb.knihovna@npu.cz.

Eliška PLOTĚNÁ

■ Poznámky

1 Viz například Roman Zámečník, *Zahrada vily Stiassni – příklad prvorepublikového zahradního umění*, *Zprávy památkové péče* LXII, 2013, s. 317–323.

2 Petr Kroupa byl do 31. 5. 2014 ředitelem Metodického centra moderní architektury v Brně, nyní je generálním ředitelem Národní knihovny v Praze.

Ohlédnutí za workshopem k Dolní oblasti Vítkovice

V rámci projektu spolupráce Národního památkového ústavu (dále NPÚ) s Norským ředitelstvím památkové péče Riksantikvaren v oblasti technických památek a průmyslového dědictví se za přítomnosti norské velvyslankyně Siri Ellen Sletner, generální ředitelky NPÚ Nadi Goryczkové a předních norských a domácích odborníků konala v Ostravě počátkem dubna mezinárodní konference, u jejíž příležitosti byla otevřena putovní výstava¹ a vydána publikace. Navazující workshop byl zaměřen na rozbor památkových hodnot, ochrany a nového využití nejrozsáhlejší technické památky České republiky, Dolní oblasti Vítkovice.

1

Obr. 1. Publikace *Technické památky v Norsku a České republice* vydaná v souvislosti s konferencí a workshopem.

■ Poznámky

1 Výstava s českými i anglickými texty obsahuje na dvaceti panelech základní informace o památkových institucích obou zemí, souhrnné informace o průmyslovém dědictví a nejvýznamnější průmyslové a technické památky. Výstava, jejíž zapůjčení je možno dojednat na Metodickém centru průmyslového dědictví NPÚ, je koncipována jako putovní, jedna sada je prezentována v Norsku a druhá v České republice.

2

Obr. 2. Roll-up výstavy v prostorách nové zrekonstruovaného pracoviště NPÚ, ÚOP v Ostravě. Foto: Zdeněk Poláček, 2016.

Diskusní panely (workshopy) k nejdůležitějším tématům obnovy technických památek obou zemí byly důležitou součástí projektu a výměny zkušeností s památkovou ochranou a obnovou.² Úspěšný zápis hydroelektrárny, dopravního systému a navazujících technických a sociálních zařízení v norském Rjukanu a Notoddenu na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO a další kandidatura průmyslového komplexu v Odda jsou dokladem praktických zkušeností norských kolegů při hledání takového řešení, které je přijatelné pro vlastníky, zachovává památkovou hodnotu a deklaruje význam v podobě statutu světového dědictví.

S cílem využít zkušeností a veřejně diskutovat o rozdílných názorech na další vývoj Dolní oblasti Vítkovice (dále DOV) byl ve spolupráci s vlastníkem, zastupovaným zájmovým sdružením právnických osob „Dolní oblast Vítkovice“, a za účasti autora koncepce a nového využití jednotlivých objektů architekta Josefa Pleskotsa uspořádán workshop, jehož moderátorem byl ředitel územního odborného pracoviště NPÚ v Ostravě Michal Zezula.

V krátké úvodní prezentaci představil a shrnul ředitel zájmového sdružení právnických osob „Dolní oblast Vítkovice“ Petr Koudela dosavadní kulturní, sportovní a společenské aktivity a konstatoval, že se DOV stala v loňském roce třetí nejnavštěvovanější památkou v České republice: „Svou činností tak spolek DOV naplňuje vizi MK ČR ‚Vracíme památky do života‘ a provedenými konverzemi jednotlivých objektů ve spojení s jejich novým využitím je zpřístupňuje širokému spektru návštěvníků, od specialistů na památky až po laickou veřejnost.“ Dále konstatoval, že „vlastník památky VÍTKOVICE, a. s., požádal v roce 2013 o trvalé přidělení známky ‚EUROPEAN

HERITAGE LABEL‘. Tato známka nebyla žadateli udělena z důvodu nesplnění kritéria průmyslové historie areálu v celoevropském významu. Proto je i nadále platný názor vlastníka, že přihláška a plnění podmínek pro zápis do kulturního dědictví UNESCO jsou irelevantní“.³

V následujícím příspěvku rekapituloval Miloš Matěj z Metodického centra průmyslového dědictví NPÚ postupný vývoj názoru na hodnocení a ochranu průmyslového dědictví v Ostravě, která od prvních návrhů v 60. letech 20. století vyústila v nejvyšší stupeň památkové ochrany DOV formou národní kulturní památky a zápisem industriálních souborů na indikativní seznam památek světového kulturního dědictví UNESCO. Připomněl, že památková hodnota národní kulturní památky je deklarována jako 1. kontinuita technologického toku těžby uhlí, úpravy koksování a jeho použití při výrobě surového železa ve vysokých pecích, 2. neopakovatelné panorama města Ostravy, lidově nazývané „ostravské Hradčany“, 3. památková hodnota jednotlivých technologických uzlů (technických zařízení) a jejich čitelností, 4. atmosféra místa, daná změtí různých konstrukcí a trubních vedení a jejich přirozenou rezivou patinou. Konstatoval, že nové využití plynojemmu jako multifunkční haly Gong a nové využití energetické ústředny č. VI jako didaktického centra pod názvem Malý svět techniky jsou kvalitními příklady nového využití průmyslové památky. Nicméně další konverze nejsou z hlediska zachování památkových hodnot jednoznačné. Jako příklad uvedl nové informační centrum v původním objektu velínu, který se v kontrastní bílé barvě a s dodatečnou atikou zvyšující objekt o jedno podlaží stává dominantním objektem celého panoramatu v jednom z hlavních pohledů – z Místecké ulice. Jako další příklad přetvoření památky uvedl tzv. „Bolt Tower“ – nástavbu vysoké pece č. 1 v podobě prosklené šroubové věže kavárny a adrenalinové lávky –, která na jedné straně bezpochyby nabízí návštěvníkům zajímavý zážitek, na druhé straně znamená ztrátu čitelnosti původní technologie objektu. Nicméně hlavní problém vidí v celkové koncepci, kdy zásadní přetvoření panoramatu v podobě prosklených obálek nad původními technologiemi, vložení knihovny do prostoru koksovny a odstranění technologických mostů a uhelných zásobníků znamená pro památkovou péči neakceptovatelné popření hodnot, pro které byly areál i jednotlivé objekty a technologické zařízení prohlášeny za národní kulturní památku.

Z hlediska smyslu konání workshopu, konkrétně zasvěcené veřejné diskuse rozdílných pohledů a názorů, bylo důležité, že pozvání přijal autor celkové koncepce využití DOV a nejvýznamnějších přestaveb a úprav architekt Josef Pleskot. Ve svém příspěvku se zabýval rozbořením širších urbanistických vazeb a historických souvislostí, ve kterých hledal a našel inspiraci pro svou představu radikálního přetvoření DOV a podle svých slov „na již realizovaných konverzích jednot-

livých staveb ukázal, že podobně může být nakládáno i s celkem, aniž by ztratil charakteristického genia loci. Na mezinárodní úrovni představil vlastní metodu zacházení s památkami industriální architektury, která samozřejmě vychází z dosud známých metodik a má pro dané místo velký ohlas mezi návštěvníky i architekty. Ve své koncepci stále ctí, že DOV má nesmírnou cenu pro Ostravu, pro Moravskoslezský kraj, pro celou Českou republiku i pro sousedící země – Polsko a Slovensko – jako otevřený městský areál – jako autentická městská čtvrť, jejíž základy spočívají (a) v předindustriální příměstské krajině, (b) v její industriální urbanizaci a v industriálním architektonickém tvarování a (c) v potenciálu smysluplné vize budoucnosti“.⁴

Na závěr svého příspěvku architekt Josef Pleskot řekl: „Chci ukázat, že historie Dolní oblasti Vítkovice neskončila v roce 1828 ani v roce 1996 a nekončí ani v roce 2016, v den konání konference. Cílem je, aby vzniklo místo pro budoucí život s důvtipně a udržitelně uchopenou jedinečnou historií“.⁵

Z pohledu památkové péče je škoda, že inspirační zdroje autor nehlédá v hodnotách prověřených nominací na památku světového kulturního dědictví UNESCO (viz výše body 1–4), jejichž respektování by podle našeho názoru umožnilo shodu nad celkovou koncepcí a potřebnou postupnou údržbu.

V rámci workshopu následně vystoupili zástupci norské strany Ulf Ingemar Gustafsson a Trond Taugbol s nezávislým pohledem na hodnotu, památkovou ochranu a obnovu DOV. Norské ředitelství památkové péče (dále jen Riksantikvaren) zastává názor, že areál Dolní oblasti Vítkovic má potenciál stát se památkou světového dědictví:

„Za prvé si areál zachoval vysokou míru autenticity a integrity právě díky tomu, že se jeho technologický tok dochoval v intaktním stavu. V porovnání s obdobnými areály ve Švédsku nebo Německu, kde výrobní řetězce dosahují i několika stovek kilometrů, se v tomto případě jedná o jeden kompaktní prostor.

Za druhé, jiné podobné průmyslové areály tohoto typu se obvykle nacházejí mimo hustě zalidněné části

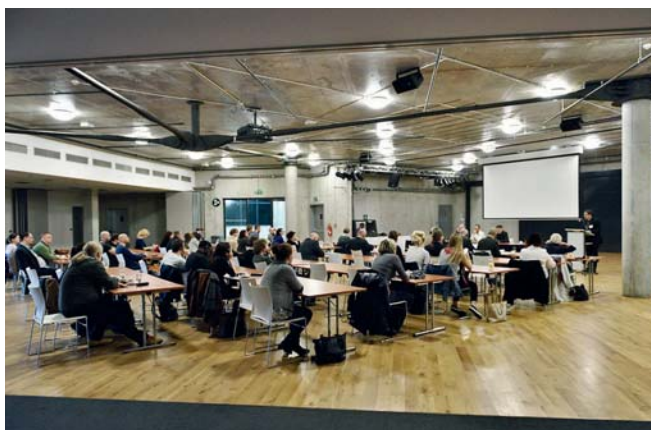
■ Poznámky

2 Projekt 99H4081029 Průmyslové dědictví – výměna zkušeností s dokumentací a hodnocením průmyslového dědictví byl realizován za finanční podpory FM EHP v letech 2014–2016.

3 Názor vlastníka, ředitele DOV Petra Koudely, shrnul na požádání autorů článku Jiří Michálek, vedoucí odboru Strategie VÍTKOVICE, a. s.

4 Názor architekta Josefa Pleskotsa písemně zprostředkoval na požádání autorů Jiří Michálek, vedoucí odboru Strategie, VÍTKOVICE, a. s.

5 Ibidem.

3

4

Obr. 3. Panelová diskuse v rámci workshopu. Foto: Zdeněk Poláček, 2016.

Obr. 4. Workshop, pohled do zaplněné konferenční místnosti. Foto: Zdeněk Poláček, 2016.

měst, avšak DOV je nedílnou součástí města Ostravy – což dále dokládá, jak úzce jsou město a areál spolu provázány a spoluvytvářejí rovněž i platformu pro budoucí rozvoj.

Za třetí, z našeho pohledu jsou nedávné konverze plynojemu (Gong) a vysoké pece dobré a nedegradovaly hodnotu celého areálu. Rádi bychom vlastníkovi, firmě Vítkovice, a. s., a architektu Josefu Pleskotovi touto cestou gratulovali k úspěchu.

Nicméně mezi intenzitou konverze areálu a jeho památkovou ochranou panuje křehká rovnováha, kterou je nezbytné zachovat. Má-li být autenticita a doporučenost celého areálu zachována, nesmějí se v rámci probíhajících ani budoucích konverzí areálu odstraňovat klíčové technologické prvky, jakými jsou koksovací baterie, technologické mosty s pásovými dopravníky, uhlenné a koksové zásobníky nebo další vysoké pece. Transformační projekty areálu nesmějí dominovat, ale musejí být organicky vtěleny tak, aby nekolidovaly s mezinárodními hodnotami kulturního dědictví UNESCO. Je důležité, aby se budoucí proměny nestaly pohledovou dominantou. Primární hodnotou areálu je jeho svědectví o průmyslové historii, která odkazuje na vývoj evropského průmyslu, vojenskou historii, měnící se ideologie i vybudování evropské železniční infrastruktury, a neměl by se stát připomínkou dnešní konzumní společnosti. Naopak vše by mělo přispívat k zajištění památkové ochrany a transformaci areálu. Nositelem mezinárodních hodnot areálu je intaktní technologický tok v uceleném prostoru.

Rovněž se domníváme, že by měla být obnovena odstraněná železniční trať (kolejiště). Spolu s trubním

vedením (systémem) by dokreslovala celistvost technologického toku a zároveň by přispěla k pochopení fungování areálu. Železniční trať (kolejiště) by mohla sloužit jako chodník pro pěší, podobně jako v německém Zollverein nebo jako High Line v americkém New Yorku.

Další mezinárodní hodnoty areálu, o kterých se domníváme, že by je bylo dobré pro ilustraci celistvosti areálu vyzdvihnout, a které se dochovaly na několika místech v Ostravě, jsou sociální struktury, včetně železničního spojení připomínajícího propojení s trhem.

Mezinárodní konference a panelová debata ukázaly, jak důležitou roli hraje areál DOV v budoucím rozvoji města Ostravy i celého regionu. I z tohoto hlediska je nezbytné zachovat autenticitu a integritu areálu co by „generátory“ tohoto vývoje. Vysoká návštěvnost areálu jen dále potvrzuje význam DOV nejen pro město Ostravu, Moravskoslezský kraj, ale celou Českou republiku.

Dolní oblast Vítkovic je unikátní areál. Jeho zachování rovněž znamená pravidelnou údržbu jednotlivých staveb a konstrukcí. V Norsku jsme díky vládní finanční podpoře měli do každého areálu možnost najmout 1–3 vysoce kvalifikované pracovníky pro provádění každodenní údržby. Měli jsme příležitost vybrat osoby se zájmem o ochranu daného památkového areálu, které umějí rozpoznat, jaké kroky je pro každodenní údržbu nezbytné podniknout, a jsou schopny je realizovat. Využití těchto kvalifikovaných pracovníků hraje spolu se zavedeným řídicím plánem na údržbu památek v Norsku klíčovou roli. Věříme, že některé z norských zkušeností by bylo možné aplikovat i v České republice. Ostrava má výhodu v tom, že zde má celou řadu odborníků, kteří se průmyslovým dědictvím zabývají, a to jak ze strany památkové péče, tak jeho obnovy i údržby.

Z našeho pohledu je Dolní oblast Vítkovic mezinárodním unikátem s potenciálem být zahrnut do Sezna-

mu světového kulturního dědictví UNESCO. Vidíme a chápeme potřebu realizovat zde nové aktivity. Nosnými prvky pro posouzení mimořádné univerzální hodnoty (MUH) areálu je však jeho intaktní a místně koncentrovaný technologický tok, doplněný o řadu dalších činitelů (urbanismus, architekturu, infrastrukturu i ubytovací zařízení) v jeho bezprostřední blízkosti.“

Po přednáškách a dotazech z pléna následovala prohlídka areálu a další detailní diskuse nad obnovou DOV. Závěrem je snad možné a jistě žádoucí zobecnit názory, které v průběhu workshopu zazněly:

1. Nutnost celkové koncepce, která by respektovala deklarované památkové hodnoty a nad kterou by panovala vzájemná shoda vlastníka a památkové péče.

2. Nutnost neprodleně realizovat nezbytné kroky údržby ocelových konstrukcí a plechových plášťů nevyužívaných objektů a technického zařízení.

3. Aktualizovat návrh průmyslových areálů ostravské aglomerace na zápis na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO tak, aby odpovídal povaze stávajících zápisů (zohledňujících nejširší technologické vazby) průmyslových památek na seznam světového dědictví a vystihoval bohatost a význam ostravské aglomerace v evropském a světovém vývoji.

Miloš MATĚJ; Ulf Ingemar GUSTAFSSON